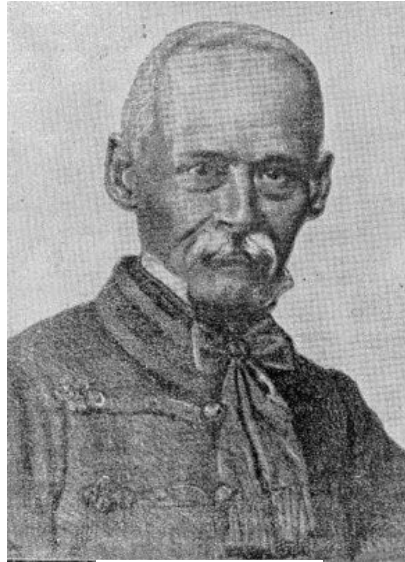

**ÁHÍTATTÓL MERENGÉSIG, A ROMANTIKUS LÍRA ÜZENETEI
RUZITSKA GYÖRGY ORGONAMUZSIKÁJÁBAN**

Ruzitska György

A koraromantika a XIX. század első évtizedeiben átfedi a klasszicizmus záró szakaszát, s gyakorta visszhangzik benne a kései barokk zene emléke is. Forradalmi romantikának is nevezzük, különösen akkor, ha a fiatal Liszt, Chopin és Schubert, avagy Schumann első kompozícióira gondolunk. Valójában ez a korszak a maga frissességében, változatosságában és a megújulás ígéretében megindító üzeneteit az esztétikum teljes értékrendjére alapozva fogalmazza meg és továbbítja meggyőzően zeneszerető közössége felé. Ott találjuk a fenséges és hősies eszmény érzékivé tétele mellett a drámai kontrasztok tragikumát, gyakran az alantas leleplezését, s nem különben a szatíra és az irónia groteszk hullámhosszán a komikum érzékivé tételét is. Ám mindezeket át- vagy visszavezetnek, mint Hegel mondotta, a szép romantikus kedélyéhez annak kategóriaközi formái, amelyek a lelkiélet zugaiban a senki földjét, azt a bizonyos mezsgyét művelik, amely hangzásában a szlávnyelvekben használt *kōzōttire* rímelt, például *Međugorje* ['mɛdʒugɔːrjɛ] zarándokhely horvátul *hegyek között* jelent. Gadamer Hermeneutikájában a *zwischen* fogalmát, mint az idegenség és ismerősség közötti helyet határozza meg.¹ A kategóriaközi formák végül is vonalat húznak az értémező közepén,

¹ Hans-Georg Gadamer, *Igazság és módszer*, Gondolat, Budapest, 1984, 210 old.

a hosszmetzetek tengelyét, amely elvezet az *áhítattól* a *merengésig*. Ez a tengely az elbeszélő és cselekményes műfajok sokaságát elcsendesítve a lélek közvetlen megnyilvánulásait vigyázza, és az alkotó szubjektum bensőséges üzenetei továbbítja a romantikus líra zenei hullámhosszán. Az áhítat és a merengés fogalmainak gyakori előfordulására és számos zenei létformájára jellemző, hogy értelmező és szinonima szótáraink oldalakra menően elemzik jelentéseik sokféleségét és e sokféleségek értelmi-érzelmi mélységét korról korra, ágazati művészetekről művészetekre retorikájukban, stílusjegyeikben egyaránt.

Szövegünk címének ígéretében a koraromantika orgonamuzsikájára jellemző interkategoriákra térünk ki Ruzitska György (1789-1869) orgonakompozíciói tükrében. A példákat a *Musica Transylvanica 5 Georg Ruzitska* CD lemezről vettük át, amelyen Potyó István a Kolozsvári Szent Mihály templom karmesterekarnagya és Erich Türk a „Transylvania Barokk Együttes” Egyesület Elnöke, orgonaművészek, avatottan szólaltatják meg Ruzitska György összes orgonaműveit.²

Orgonamuzsikájában először az áhítat élménye jelenik meg. Elsősorban a transzcendens áhítaté. Alig húszévesen elnyeri a bécsi piarista templom orgonista állását. Rá rövidesen, 1810-ben Erdélybe, Nagyfalura érkezik házitánítóként, 1819-ben már Kolozsváron tanít zenét, Orgonaműveit 1824-ben illetve 1847/1849 között komponálta.

Életrajzában a bécsi egyházzenei képzésről fontos feljegyzésekre találunk, amelyekből kiderül, hogy a tanítás mind hangszeres mind elméleti és zeneszerzési módszere az egyéni oktatásra és főleg az önművelő stúdiumra alapozódott. Mintha a Patrisztika oktatási rendje elevenedett volna fel: a pater mellet nevelkedett a discipulus, itt a Maestro mellet az allievo. Az elmélet elsajátítása a hangszeres illetve énekkari gyakorlat közelében, vagy éppen közben, általa történt. A felsőbb rendű képzés előfeltétele a generálbasszus elsajátítása volt, amelynek akkori megfogalmazása magyarul a számjelzés vagy a hangzatjelzés volt. A *Pallas nagy lexikon* szerint „így nevezik a zenében azt az eljárást, melynek segélyével valamely alhang (basszus) fölé vagy alá irt

² A CD adatai: Készült 2015. augusztus/szeptemberében, Kolozsvárt, hangmester és digitális szerkesztő: Erik Türk, ©, „Transylvania Barokk Együttes” Egyesülete. WWW.baroque.ro, www.transylvanrtis.ro

számok s jelekkel a zeneíró által képzel s intencionált harmóniai egymásutánt elképzelni, vagy billentyűs hangszereken (zongora, orgona, harmónium) lejátszani, megérzékíteni lehet. A Generálbasszus elméleti rendszere 2-12-ig terjedő számok, továbbá fölebbítő- (# ×), lejjebbítő- (b, bb), feloldó-, jegyek s rövidebb-hosszabb vonás segítségével jelzi a különféle harmóniakat, egyes vagy fordított állásaikban. A számok a hangközöket jelzik, melyek bizonyos basszushangra épített harmóniában előfordulnak, s melyek mindig az illető basszushangtól fölfelé számíttatnak. Így: a 2 másod hangközöt, a 3 harmadhangközöt jelent s így tovább. A hangközök mindig ama hangnem diatonikus zöngesora szerint számítandók, mely elő van jegyezve. Ha valamely számjelzés hangköze nem található az előjegyzett hangnem zöngesorában: akkor az illető szám mellé #, b, kettős kereszt (×), v. kettős bb v. feloldó jegy tétetik – amint igényeltetik, – hogy a kívánt hangköz előálljon.

A számjelzéstannak minden egyes harmóniai alakulására megvan a saját száma vagy jele; néha egy szám is elégséges 3-4-5 hangból álló harmóniák jelzésére; sok esetben minden hangközi számot ki kell írni s gyakran még felebbítő vagy lejjebbítő jegyekkel is ellátni, hogy a kívánt harmónia (vagy annak megfordítása) érthetővé válják. Az erre vonatkozó szabályokat, megállapodásokat a harmóniatan számjelzései része tárgyalja.”³ Ruzitska György képzésében is nagy szerepet játszott a generálbasszus ismerete, különösen orgonajátékában, kántori munkájában, később pedig zeneszerzői tevékenységében. Erről így ír: „A piarista templom segédorgonási állását a következő előzmények után nyertem el. Miután az orgonajátékot nagyon szerettem, sohasem mulasztottam el a piarista templom miséire eljárni és a kóruson az orgonálást megfigyelni. Akkoriban ott Franz Volkert⁴, a későbbi lipótvárosi színház karmestere volt a rendes orgoú, fugák, futamok játszását nagy buzgósággal ellestem és azután otthoni spinetemen szorgalmasan gyakoroltam. Így az orgonajátékban szépen haladtam. Egy napon történt, hogy a mise kezdetét jelző csengettyűszó már kétszer is elhangzott, de az orgonajátékot mégsem kezdték meg, mert Volkert nem volt jelen. Ekkor nagy szorongás és félelem között elhatároztam, hogy a mester helyett leülök a tekintélyes nagy

³ Forrás: Pallas Nagylexikon 7-ik kötet, 1115-1116 old.

<http://www.kislexikon.hu/generalbasszus.html> 2019 dec 6 17:30

Read more: <http://www.kislexikon.hu/generalbasszus.html#ixzz65NpG5S22> 2019. dec. 6. 17:31

⁴ Volkert, Franz (1767—1845) a bécsi Sottenstiftnek orgonása, a lipótvárosi színháznak sikeres színpadi szerzője és karmestere volt. [Lakatos I.]

orgona elé és megkezdem a játékot. Merész lépésem várakozáson felül jól sikerült és minden újabb fogás után nagyobb bátorságot kapva, mindenben Volkert modorát és szokásait utánozva, az egész misét hiba nélkül végigjátszottam. Ezt a misét épen Placidus páter, a *regens chori*⁵, egy kremzi⁶ születésű, nagyon durva, nyers modorú, de képzett generálbasszista és jeles orgonás piarista pap celebrálta⁷, aki Bécs akkori valamennyi templomi nagy zeneszerzőjével és orgonistájával személyes ismeretségben állott. Placidus [Páter] Tauber, Lipovsky, Krommer, Josef Preindl,⁸ sőt Josef Haydn-nel is barátságban, vagy legalább jó ismeretségben volt. Mise végeztével a kórusról lejöve találkoztam Páter Placidussal, a karigazgatóval, aki azt kérdezte tőlem: „Volkert már elment?”

Erre ijedten azt feleltem: „Nem is volt itt.”

„Te ökör, ha Volkert nem volt itt, akkor ki orgonáit?”

„Én játszottam.”

„Te játszottál?”

„Igen, mert tisztelendő atyám már kétszer csengetett és Volkert úr nem volt jelen.”

„No, no, gyere fiam, – folytatta a páter nyájasabb hangon, – gyere a szobámba és mondd meg, kitől tanultál orgonálni?” Kézenfogva vezetett és első teendője az volt, hogy kalapomat megtöltötte körtékkel. Azután kérdést kérdésre halmozva, az iránt érdeklődött: tudok-e és tanulok-e zongorázni? Mióta és kitől tanulok? Amikor a mesterem nevét említettem, akit ő jól ismert, azt felelte:

„Az már más, ezt én nem tudtam; no, jer ide a zongorámhoz és játszálsz nekem valamit.”

Ezzel saját gyártmányú pedálos zongorájához vezetve, a hangszerhez ültetett. Páter Placidus kitanult asztalos és úgy látszik, ügyes mechanikus is volt, mert a hat oktávós fortepianoját saját maga készítette el. Abban az időben az ilyen zongora meglehetősen ritka volt és a pedálos szerkezettel ellátottak épen a legritkábbak és legújabbak közé tartoztak. Bach Wohltemperiertes Klavier-jából kotta nélkül nyugodtan eljátszottam az első előjátékot és a fugát. A páter

⁵ Kórusvezető

⁶ Valószínűleg elírás kremsi és nem kremzi. Krems város Alsó-Ausztriában a Duna balpartján (Angi jegyzete)

⁷ Az idézett fordításban a „játszotta” szó szerepel, *amit celebrálta* szóval helyettesítettünk.

⁸ Josef Preindl (1756—1823) osztrák karmester, zeneszerző. Albrechtsberger tanítványa. A bécsi Szent István székesegyház karmestere és egyházzenei művek szerzője volt. Megjelent nyomtatásban énekiskolája és zeneszerzéstana [Lakatos I.]

eladásommal teljesen meg volt elégedve és azt kérdezte: „Akarok-e generálbasszust tanulni?” Azt válaszoltam:

„Oh igen, atyámnak meg van Türk⁹ könyve, ez igen jó zeneelméleti könyv.”

„Nem kell nekünk a Türk, — mondotta a páter, — gyere minden csütörtökön délelőtt 11 órakor és vasárnap a nagy mise után hozzám tanulni.”

Így kezdődött meg a generálbasszus tanulásom inkább gyakorlatilag, mint elméletileg, mert Páter Placidus rövid előzetes magyarázat után Michael Haydn számozott basszussal ellátott egyik művét tette elém, utána Johann Georg Albrechtsberger¹⁰ és Preindl miséit vette elő, melyeket előzetes gyakorlás nélkül, a pedál használatával kellett előtte eljátszanom, majd otthon megtanulnom. Ugyanakkor meghívást kaptam a régi wiedeni színházhoz, mely Emanuel Schikaneder¹¹ vezetése alatt állott. Peter von Winter¹¹ Varázsfuvolájának második részében a 3 génusz egyikét kellett eljátszanom. A nagyon magas és erőteljes Winter a próbák alatt engem gyakran karjai közé emelt és így adta ki utasításait. Az opera csak néhány előadást ért meg.

Miután Volkert, az orgonista, egyre gyakrabban késett, vagy elmaradozott a misékről, Placidus páter elintézte, hogy én, mint segédorgonista alkalmazást kapjak a piarista templomban. Ezért a munkámért Placidus fizetésének egy töredékét nekem Kellett átengednie. A generálbasszus játszásában gyors előhaladást tettem, úgy, hogy poéta-osztályos koromban¹², amidőn Volkert az elhalt Haydn helyét a Schottenkirche orgonási állásában elfoglalta, a piaristáknál én lettem a rendes orgonás. A kegyesrendiek sokat adtak a jó

⁹ Valószínűleg Daniel Gottlob Türk 1750-1813 német zeneszerző és zenepedagógus *Kurze Einweisung zum Gneralbaßspielen*, Helle un Leipzig, 1791, könyvére emlékszik Ruzitska. (Angi jegyzete, Vö: Riemann Musik Lexikon Personenteil L-Z B.Schott's SöhneMainz 1961 818-819 old.)

¹⁰ Johann Georg Albrechtsberger (1736—1809) bécsi elmélettudós, Mozart barátja, Beethoven tanítómestere volt. Híres orgonista és termékeny zeneszerző. Orgonistája volt a bécsi Szent István dómnak és a győri székesegyháznak. Művei egyrészének kézírata az Eszterházy uradalom kismartoni levéltárában található [Lakatos I.]

¹¹ Emanuel Schikaneder német színpadi író és színigazgató (1748—1812). Társulata gyakran járt Magyarországon is. Mozart *Varázsfuvolájának* ő írta szövegkönyvét. A *Varázsfuvolát* Csokonai fordította 1794-ben magyarra *A boszorkánysíp* címen. Több művét játszották magyar színpadon. [Lakatos I.]

¹² Poéta: 2. (elavult) A régi „latin iskola” poétikai osztályának tanulója. „Eszembe jut egy versem, amit poéta koromban írtam (ti. mikor a poéseus classisban [= poétikai osztályban] ültem”. JÓK(ai Mór) In: *A magyra nyelv értelmező szótára V*. Akadémiai kiadó Budapest 1980, 776. old.

egyházi zenére és büszkék voltak arra, hogy templomukban ünnepnapokon Krommer F., Preindl és Joseph Haydn híres zeneszerzők személyes vezetésükkel adták elő zenésmiséiket. Rám nézve különösen megtisztelő kitüntetés volt az, hogy ilyenkor mindig rám bízta az orgonarész eljátszását. Volkert alatt ilyen alkalmakkor Bécs valamelyik jelesebb orgonistáját, Förstert, Lipovskyt, Tayber Fr.-t hívták meg. Elképzelhető, mily buzdító és lelkesítő hatással volt rám az, mikor az akkor már agg, világhírű Joseph Haydn, nagy C-dúr miséjének vezénylése után hozzám, a fiatal orgonistához lépett és dicséretképpen atyailag megveregette vállamat.”¹³

1824-ben, még, minden bizonnyal, a bécsi templomi orgonista-évek emlékezetében alkotásai a fúgaművészet szigorában fogantak. A barokk zene üzeneteit visszhangozzák a romantikus stílusjegyek még alig érezhető jelenlétében. A 2005-ben Potyó István szerkesztésében megjelent *Ruzitska György összes orgona művei* album második darabja, a kettes számú á-moll fuga, híven sugallja égi és földi szépség bensőséges kapcsolatában az áhítat zenei ideogrammaíait, eszmerajzait.

„Ahogyan a neve is mutatja, az ideogramma az *eszme rajza*. Enyhe túlzással azt mondhatnánk, hogy az eszmerajz maga az eszme. A jelentő, tehát az eszmerajz tulajdonképpeni jelrészre alig észrevehető, mivel kifejezőeszköze egy rendkívül szelektív, légies és eszmei anyagból jön létre. Az eszmerajz jelentésbeli paradoxonja éppen a *maximum minimumba rejtésében* lappang. Az alapvető eszmei jelentés olyan szövegösszefüggésbe helyezése, amelyet egy kifinomult, végtelenségig letisztult egyetemes érvényű jelölő valósít meg.”¹⁴

A kettes számú, *a-moll fuga* hangszín világát a szerző, idézzük: „mixtura nélkül inkább közép, mint felső regiszterben” elvárással kívánja megteremteni. Lemond a mixturák kavalkádjáról, az ún. *kevert játékról*, amelynek oly nagy szerepe van az orgona csillogó hangzásában. Ezáltal méltán válik a kompozíció puritán tisztaságával, szigorú szerkesztésével az áhítat-élmény hordozójává az égi és földi szépség köztes befogadásában. Ez az bizonyos *zwischen*, amely a

¹³ Erdélyi Ritkaságok 3. Egy erdélyi muzsikusi vallomása. Ruzitska György emlékezése 1856 évből. Közli, bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel ellátta Lakatos István. Cluj-Kolozsvár, Minerva Irodalmi és Nyomdai Műintézet R.T. 1940. 16-19 öld. [A szövegrészben és a jegyzetekben visszaírtuk az idegen neveket eredeti formájukba. A jegyzetanyagot változtatás nélkül közöljük, a vonatkozó lábjegyzeteket Lakatos I. szignóval jelezzük.]

¹⁴ Angi István, *Zeneesztétikai előadások* II. kötet, Sapiientia Kiadó Kolozsvár, 2005, 310

lelkiélet zugaiban a senki földjét termékenyen veti be, és ujjongó¹⁵ örömmel valóra váltja az áhítat óhajtatását. A szakirodalom meghatározása szerint, az áhítat óhajtatása „visszafogott közeledéssel nagyfokú tiszteletet, erős csodálatot és vonzalmat jelent a csodált személy vagy dolog felé.”¹⁶

Halk intimitásában a Bach orgonafugák forma- és élmény-világát visszhangozva elsősorban Bach a-moll Prelúdium és Fugájához (BWV 551¹⁷) kötődik.

Fuga 2da
/: Ohne Mixtur, mehr mittlere als hohe Register :/

A *merengő* hangulat immáron a tulajdonképpeni preromantika szülöttje. Hosszan tartó érzelmek metaforáit tükrözi zenéjében, az ábrándokét, amikor a

¹⁵ Szöveg és dallam relációjában a dallam viszonylagos önállósulását elsősorban a jubilációkban tapasztalhatjuk. A jubiláció transzcendens szépségét már Szent Ágoston kiemeli zsoltármagyarázataiban A 99. zsoltárral kapcsolatban ezt írja: "Aki ujjong, az nem mond szavakat, az ujjongás valamilyen szónélküli hangja az örömnél, a hang a túlradó lélek öröme, és kifejezi valamennyire a lélek érzelmét, ha nem is kelti megértésének érzését. Az örvendező ember ujjongásában (*exsultatio*) bizonyos szavak után, amelyek nem kimondhatók és érthetők, valamiféle szavak nélküli hangban tör ki; és úgy tűnik, csak hangjával örül, annyira el van telve mintegy a nagyon is nagy örömtől, hogy nem tudja szóval kifejezni, aminek örül". Augustinus, *Magyarázatok a zsoltárokhoz*; in: *Az égi és a földi szépről*, antológia, szerk. Redl Károly, Gondolat, Budapest, 1988. 123 o.

¹⁶ <https://wikiszotar.hu/ertelmezo-szotar/%C3%81h%C3%ADtat> letöltve: 2019. no. 22 23:10

¹⁷ J.S. Bach *Sämtliche Orgelwerke*, 1 & 2, *Preludien und Fugen* Editio Musica Budapest, 1985, 96-97 old.

költő, avagy a komponista álmodozva átengedi magát gondolatainak, érzelmeinek, és elidőzik egy képzeletbeli világ felett.¹⁸

Ruzitska merengő élményeit talán a legkifejezőbben a *Holdfénysonáta* első tételének sajátkezü átiratán élte át *Adagio és Fugato utójáték Beethoven opus 27-es műve nyomán két manuálra és pedálra átdolgozva*¹⁹ címen. A következetes pontossággal végzett átdolgozás tulajdonképpen újdonsága, az egyéni hozzájárulás az eredeti zongorahangszín átváltásában rejlik az orgona sajátos színvilágára.

Amit Kémenczy Antal ír a romantikus orgonaépítészet és a zenekar szembeállításával kapcsolatosan, illik az, *mutatis mutandum*, orgona és a zongora összevetésére is. „Az igazi orgonahangokat nem találjuk meg egyetlen zenekarban sem, bármily gazdag is legyen a hangszerelés.”²⁰

A Ruzitska György az átirat regiszter-beállításával kapcsolatosan írja: "Ezt az Adagiót megelőzheti vagy követheti teljes tételként egy odaillő fugató tétel vagy egy szabad fantázia.

Az Adagio regiszter-beállításához: a **pedálokban**: egy 8'és egy 16' regiszter, pl. *Sabbass* vagy *Violone 16 'és Octavbass 8'*, avagy utóbbi helyett *Gemshorn 8 '*, ami a két **kézi manuált** illeti, nem számít, hogy az éneket [dallamot] az alsó vagy a felső a bal vagy a jobb kéz játssza. Ének esetében:/ a legmagasabb

¹⁸ <https://wikiszotar.hu/ertelmezo-szotar/Mereng> letöltve: 2019. no. 22 23:50

¹⁹ Adagio sammt fugierten Nachspiele nach L. van Beethoven's 27-ten Werke für die Orgel mit 2 Manualen und Pedal bearbeitet.

²⁰ Kémenczy Antal, *Orgonaismeret. Tanulmányi célokra Kántorképző tanfolyamok hallgatói számára*, „Orgonaismeret” tantárgy segédanyaga, Budapest 2009, Az idevágó bekezdést itt egészben idézzük: „Az igazi orgonahangokat nem találjuk meg egyetlen zenekarban sem, bármily gazdag is legyen a hangszerelés. Ezért hiányzik minden hasonlat a legjellegzetesebb orgonaregiszter, a Principál hangjának nemességére, a Rohrflöték titokzatos énekére, a Quintadénák („quintázó”) felségesen hűvös, „tartózkodó” hangjára, a Nachthornok és Blockflöték hihetetlen bársonypuhaságára, megigéző, behízelt hangjukra, arra a varázslatosságra, melyet a Nasard keverékei adnak, a Cimbelek bájos csilingelésére, az átfújó harántfuvalák végtelen dallamosságára, a principál-plénium változatos árnyalataira és jellegzetességére, a különböző fajtájú Mixturákra, melyek sugárzó fénye és ünnepélyes hangvétele a klasszikus orgonák hangképében érvényre jut.” In: Kémenczy Antal, *Tanulmányi célokra Kántorképző tanfolyamok hallgatói számára*, „Orgonaismeret” tantárgy segédanyaga, Budapest 2009, 45-45. old.

https://kantorkepzo.lutheran.hu/3egyebe/orgonaismeret_jegyzet.pdf 2019. dec. 14 13:47

szólam: / használja a Flauto dolce 8 'vagy a nyelv 8' [regisztert]; középső szólam: Gedackt 8 'vagy Salicional 8'-ast /:ha jól hangzik: / Egyébként az éneknek [dallamnak] kissé kevésbé élesnek kell lennie, a középső szólamban. A segno – ̸ – jeltől kezdve egy nagyon lágy négylábregisztert állítunk rá arra a manuálra, amely az éneklést [dallamot] vezeti és ott tartjuk a tétel végéig. A pedálhangok lehető legjobb kapcsolódását váltakozó lábakkal lehet megoldani.” Majd hozzáteszi: „Egy művészet szerető ösztönzése adott alkalmat számomra a halhatatlan Mester egyik legszebb alkotásának jelenlegi feldolgozására.”²¹

Az ábránd különbségét, esetleges fokozódását a kései klasszicizmustól a korai romantikáig az eredeti Beethoven opus és Ruzitska átirata között a chiazmus²² [fordított ismétlés] mint retorikai alakzat plasztikusan igazolja. Kissé költőin szólva, a bécsi klasszicizmus fölött átsuhan az *ábránd romantikája*, a preromantikán megpihen *a romantika ábrándja*, és emlékezik.

Az átiratot követő *Utójáték* témája is Beethoventől kölcsönzött, az opus 27, no. 1 Esz-dúr zongoraszonáta zárótételének fő témája. A téma karaktere és a tétel imitativ indítása polifonszerkesztést sugall, ám a folytatás rondó szonátához

²¹ „Diesem Adagio kann ein paßender fugierter Satz oder freye Phantasie mit vollem Werke vorangehen oder nachfolgen. Für das Adagio selbst wird die Orgel folgender-maßen registriert: Im Pedale: ein 8' und ein 16' Register, z.B. Subbaß oder Violone 16' und Octavbaß 8' oder statt dem letzteren Gemshorn 8'. Was die beyden Manuale betrifft so ist es gleichgültig ob der Gesang auf dem untern oder obern Manulae, mit der linken oder mit der rechten Hand gespielt wird; für den Gesang /: die oberste Stimme :/ verwende man Flauto dolce 8' oder Rohrflöte 8'; für die Mittelstimme Gedackt 8' oder Salicional 8' /: wenn es gut anspricht:/ Jeden- falls soll der Gesang etwas weniger schärfer seyn als die Mittelstimme. Von dem Zeichen -0- angefangen wird zu jenem Manuale welches den Gesang führt noch ein sehr sanftes 4 füßiges Register gezogen und bis zum Ende belassen. Die Pedaltöne immer so viel möglich gebunden mit abwechselnden Füßen.

Der Wink eines Kunstfreundes gab mir Veranlaßung zur gegenwärtigen Bearbeitung eines der schönsten Werke des unsterblichen Meisters”. In: Ruzitska György összes orgonaművei, szerkesztette Potyó István, Kolozsvár, Mediamusica 2015, 62. old.

²² *Kiazmus*: retorikai gondolatalkzat; a jelentésegységek egymást keresztező, fordított sorrendű (pl. ab : ba képletű) ismétlődése.

Szerkesztette: [Lapoda Multimédia](http://www.kislexikon.hu/chiazmus.html)

<http://www.kislexikon.hu/chiazmus.html> 2019 nov. 23 18:10

Chiazmus(gör., lat.) ‘keresztveződés’. A [klasszikus retorika](#) egyszerre [adjekciós](#) (hozzátoldó) és [transzmutációs](#) (felcserélő) mondatalkzata. Az ókori neve: [kommutáció](#). Lényege: egy színtagmának v. mondat szerkezetnek fordított ismétlése egy mondaton vagy szövegrészen belül. Képlete: (a+b || b+a). Aforisztikus mondásokban e fordított szerkezettel a beszélő, az író sajátos, erős stílushatást ér el. Pl. A hatalom szeretete nem a szeretet hatalma;

<http://enciklopedia.fazekas.hu/retorika/index.htm> 2019. nov. 23 17:58

vezet, a kor szellemének megfelelő finálészerkezethez, amelyből nem hiányzik a verbunkos lendülete sem. Hallgassuk meg először eredetiben a Mondscheinsonáta kezdetét, majd az Esz-dúr szonáta fináléját indító témát:

248

SONATE

(Sonata quasi una Fantasia)
Op. 27 №2.
Der Gräfin Julie Guicciardi gewidmet.

Adagio sostenuto.
Si deve suonare tutto questo pezzo delicatissimamente e senza sordini.
14. *sempre pp e senza sordini simile*

Allegro vivace.

A Holdfénysonáta „ábránd-variánsa” így hangzik Ruzitskánál orgonán:

Adagio

1 Adagio sostenuto

Man. Ped.

5

Man. Ped.

9

Man. Ped.

13

Man. Ped.

Végül, az átiratot követő Ruzitska kompozícióban a polifoniára készítő beethoveni téma beváltja ígéretét és É-dúrba transzponáltan fugató utójátékba kezd

1 Allegretto moderato
Haupt Manual mit Starken Registern

Man. Ped. mit Posaune

7

Man. Ped.

Ruzitska György orgonamuzsikájában az áhítattól merengésig húzódó szemantikai távolság erővonalára rásorjáznak művei, az 1824-ben komponált fugák, majd az 1846-49-ben íródott fantáziák. Előbbiek az áhítat pólus köré csoportosulnak, utóbbiak az ábránd erőterét töltik be. Mindkét csoport tovább színezi műfaji birodalmát. A fugák közül kiemelkedik a B-A-C-H hommage fuga, az ábránd csoportból, a már említett Beethovent tisztelő Adagio-átirat mellett, jelentős szerepe van a Patétik-prelúdiumnak, amelyben a romantikus program megvalósulását barokkos stílus jegyei szövik át. Találunk persze olyan későbbi kiadást is, amelyben a mester a fuga-csoport és fantázia alakzatok kombinációját ajánlja, egy fantáziát 1849-ből és egy fugát 1824-ből egybe címezve, így: Ruzitska György 3-ik Fantázia és 7.ik Fuga pedálos orgonára.²³ Valószínű, hogy alkalmi összevonás lehetett, erre utal a fuga címezése: Fuga a Rekviemhez és nem Rekviemfuga. Végül, az időrendi sorrend a barokk – klasszika. – és a pre-romantika égisze alatt megjelöli az áhítattól ábrándig vezető pályaíven az egyházi és világi orgonaművek viszonylagos különválását.

²³ 3^{me}Fantasie et 7me Fuge pour l'Orgue avec Pedal par G. Ruzitska, in: Ruzitska György összes orgona művei, Id.kiad.55-60 [3me Fantasie] és 36-37 [Fuga zum Requiem]. Ide illik Potyó István Előszavából az *Összes orgonaművek* szerkesztésére vonatkozó megjegyzések egy részlete: „Az orgonaművek sorrendjét időrendi szempontból re4ndeztük, így hát annak ellenére, hogy a 7. fuga a 3. Fantázia mellett szerepel a kéziratokban, mégis a fugák folytatásaként jelenik meg.” (*Összes orgonaművek* 5. old.)

Kolozsvár, 2019 nov. 25-én, alexandriai Szent Katalin napján.

Angi István (Ozsdola, 1933. október 16.) zeneesztéta, kritikus, publicista. ([Angi István \(zeneesztéta\) – Wikipédia](#))

Ez a dolgozat az Erdélyi Múzeum-Egyesület Zenetudományi Munkaközösségének és a Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Református Tanárképző és Zeneművészeti Karának közös rendezésében Kolozsvárt 2019 november 26-án Ruzitska György²⁴ halálának 150. évfordulója emlékülésén elhangzott előadás szerkesztett változata.

²⁴ Ruzitska György (Bécs, 1789 – Kolozsvár, 1869. dec. 2.): zeneszerző és pedagógus. Atyja, Ruzitska Vencel, bécsi udvari muzsikus. 1810-ben került Erdélybe. Nagyfalun báró Bánffy Jánosnál volt zenetanító, majd 1819-ben Kolozsvárra költözött, ahol zenetanításból élt. Rövid ideig a kolozsvári Nemzeti Színháznál volt karmester, Erkel Ferencsel is ismeretséget kötött. 1835 – 37 között az Új Muzsikai Társaság ig.-ja volt, 1837-ben az ő irányelvei szerint szervezték át a Musicai Conservatóriumot, melynek ezután haláláig ig.-ja és tanára volt. 1859-ben kezdte meg írni Önéletrajzát (Lakatos István kiadásában: *Egy erdélyi muzsikus vallomásai*, Erdélyi Ritkaságok, 3. sz, 1940). – Főbb művei. *Magyar nyitány* (1820 körül); *Alonso* (opera, 1826 – 27); *Requiem* (1829); *Talpra magyar* (énekkarzenekar, 1848); *Te Deum* (1850); *d-moll szimfónia*; továbbá gordonkaművek (köztük: *Introduction et Variations sur un thème hongrois*); zongoraművek, vonósnégyesek, vonósötösök stb. Zenepedagógiai munkák (ének-, zongora-, hegedűiskola, összhangzattan). – Irodalom: Isoz Kálmán: Ruzitska György (jelentés az Magyar Nemzeti Múzeum 1912. évi állapotáról, 1913); Isoz Kálmán: Ruzitska György (A Zene, 1913. 1. sz.); Lakatos István: A muzsikus-R.-k Erdélyben (Erdélyi Tudományos Füzetek Kolozsvár, 1939. 111. sz.); Lakatos István: Egy elfelejtett erdélyi muzsikus: Ruzitska György (A Zene, 1939 – 40. 15- sz.) In: *Magyar életrajzi lexikon* II kötet L – Z, Akadémiai Kiadó, Budapest 1969, 555-556 old.